

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№4(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 206 sahifa,
16-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda sun'iy intellekt vositalarining pedagogik va metodologik imkoniyatlari.....	10
<i>Shermanova Feruza Djumaboyevna</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarining o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosarlarining boshqaruv madaniyati	15
<i>Xurramov Anvar Vafqulovich</i>	
5–7 yoshli bolalar jismoniy rivojlanishida futbol o'yin elementlarining pedagogik ahamiyati	19
<i>Olim Ziyoyev Toshpulatovich</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirish usullari.....	23
<i>Ashirov Abdirashid Ravshanovich, G'ulomova Durdona Shovkat qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish metodikasi	26
<i>Ashirov Abdirashid Ravshanovich, Olimjonova Humora</i>	
Algebra va funksiya: SAT matematikasining asosi	30
<i>Abdullayev G'ayratjon Mutalipovich</i>	
Psixologik savodxonlikning psixologik xizmat samaradorligini ta'minlashdagi nazariy va amaliy asoslari	34
<i>Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich</i>	
Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarda pedagogik odobni rivojlantirish muammosi	40
<i>Fayzullayeva Feruza Aktamjon qizi</i>	
Yosh oilalarning mustahkamligiga zamonaviy axborot vositalaridan foydalanishning ta'siri	44
<i>Kushakova Nargiza Islambaevna</i>	
Strategic Educational Management: Methods for Improving Teaching and Learning Outcomes	47
<i>Majitova Munisa Oybek qizi</i>	
Talabalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	51
<i>Normurodova Qunduz Tursun qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish	54
<i>Nurmaxmatov Lutfulla Abduxomid o'g'li</i>	
Savod o'rgatish davrida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	58
<i>Po'latova Sitora Olimjonovna</i>	
Yosh sportchilarni tarbiyalash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmlari	62
<i>Rahmonov Amirshoh Abdumuxtorovich</i>	
Bo'lajak kimyo o'qituvchisining metodik tayyorgarligini takomillashtirish.....	66
<i>Shomurotova Sh. X.</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodika asoslari	70
<i>Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi</i>	
Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda sun'iy intellekt vositalarining pedagogik va metodologik imkoniyatlari.....	73
<i>Shermanova Feruza Djumaboyevna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetentligini rivojlantirishda art-pedagogik texnologiyalar .	77
<i>Suvanova Kamola Raimqul qizi</i>	
O'quvchilarning mustaqil fikrlash samaradorligini oshirishda muammoli ta'lim texnologiyasining o'rni.....	81
<i>Zikriyoyeva Feruza Sadullo qizi</i>	
Обучение основам ультразвуковой диагностики с использованием метода “Каждый учит каждого” ...	85
<i>Набиев Абдулло Абдувохидович</i>	
To'lepbergen Qayipbergenov asarlarida komil insonni tarbiyalash masalalari	88
<i>Xabibnazarova Saiyra Baxitbayevna</i>	

Alisher Navoiyning “Hayrat ul-abror” asari orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviy fazilatlarini shakllantirish	91
Karamatova Dilfuza Sadinovna, Mahmudova Niginabonu Mizrof qizi	
Ekologik muammoli vaziyatlar orqali kimyo fanida kreativ tafakkurni rivojlantirish metodikasi	96
Ibodullayeva M. I., Dinnazarova F. S.	
Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy ta’limni tashkil etish metodikasi	101
Saydullayev Zafar Erkinovich	
Talabalarni milliy hunarmandchilik vositasida samogen tarbiyalashda tarixiylik tamoyili	104
Allanov Shuxrat Qilichovich	
“Harry Potter” asarining o‘zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish masalalari	108
Fayziyev Baxodir Baxshilloevich	
Maktabgacha ta’limda bolalar nutqini o‘stirishning integratsiyalashgan texnologiyalaridan foydalanish	112
Imamova Nilufar Zabiylulla qizi, Nurmatova Gulchexra Baxadirovna	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari	116
Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash	119
Eshonqulova Ma’suda Habibovna	
Yosh oilalarda nikoh barqarorligini ta’minlovchi psixologik omillar	123
Islomova Ozoda Isomiddin qizi	
Aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalarni inklyuziv ta’limda o‘qitish metodologiyasi	127
Abdullayeva Maftuna	
Maktabgacha ta’lim tashkilotida xavfsiz psixologik muhit yaratishning pedagogik ahamiyati	131
Turayeva Gulchexra Urayimovna, Ziyaeva Umida Xolmat qizi	
STEAM asosida kollaborativ ta’lim muhitida metakompetensiyalarni rivojlantirish	135
Axmadova Malika	
Yosh sportchilarni sportga yo’naltirish va sportchilarni tanlash muammolari (futbol sport turi misolida)	139
Xotamov Jaloliddin Xusniddin o‘g‘li	
Biologiyada amaliy tajribalar o‘tkazishning zamonaviy virtual yechimlari	143
Mirzayeva Nodira Abduxamidovna	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning ahamiyati	146
D. P. Xodiyeva, M. Sh. To‘rayeva	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativlikni shakllantirish metodikasi (texnologiya darslari misolida)	150
Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Jurayeva Ozoda Ortiq qizi	
Boshlang‘ich sinflarda matematika fanini o‘rgatishda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish	154
G‘. Yu. Eshmirzayev	
O‘quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirishda kimyo ta’limining o‘rni va o‘ziga xos jihatlari	157
Kamolova Nargiza Ibragimovna	
Bilingvizm (ikki tillilik) sharoitida o‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari	161
Mapruza Embergenova	
Zamonaviy jamiyatda gender sotsializatsiyasi va psixologik jins xususiyatlari: maskulinlik, femininlik va androginlikning empirik tahlili	167
Nasrullayeva Asolat Abdumalik qizi	
Bo‘lajak muhandislarda chiziqli tenglamalar sistemalari va ularning amaliy tatbiqlarini o‘qitish haqida	171
Qushmurotov Umurbek Ibadillayevich	
Bo‘lajak tibbiyot xodimlarining xorijiy til kompetensiyasini rivojlantirish bo‘yicha tajriba-sinov ishlari natijalari	177
Raximova Nigora Atakulovna	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ko‘p ma’noli so‘zlar ustida ishlash orqali nutqiy qobiliyatini rivojlantirish ..	180
Xo‘jayeva Durdonaxon Maqsud qizi, Rustamova Zulfiya Xolmirzayevna	
Pul qadriyatining o‘smirlik davrida shakllanishiga ta’sir etuvchi milliy, ijtimoiy va psixologik omillar: iqtisodiy ijtimoiylashuvning psixodinamik yondashuvda tahlili	184
Xolmuratova Mahbuba Maxmudovna	

O'smirlarda koping xulq-atvor shakllanishida ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlarning psixologik xususiyatlari	189
Yarmatova Sanobar Jo'rayevna	
Raqamli ta'lim muhitida talabalarning matematik kompetensiyalarini rivojlantirishda interfaol metodlar	193
Norquvatova Diyora Davron qizi	
Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari	197
Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna	
Системно-функциональное моделирование и эмпирический анализ нравственно-волевой детерминации в профессиональной деятельности военнослужащих	201
Зохилов Нодирбек Улугбекович	

“HARRY POTTER” ASARINING O‘ZBEKCHA TARJIMASIDA STILISTIK VOSITALARNI QAYTA YARATISH MASALALARI

Fayziyev Baxodir Baxshilloevich

Buxoro davlat universiteti

Ingliz adabiyotshunosligi va tarjimashunoslik kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada J.K. Rowlingning “Harry Potter” asarining o‘zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish muammolari tahlil qilinadi. Badiiy tarjimada muallif uslubini saqlash, obrazlilikni qayta ifodalash, emotsional-ekspressiv bo‘yoqdorlikni uzatish hamda milliy-madaniy xosliklarni moslashtirish masalalari asosiy tadqiq obyekti sifatida yoritiladi. Tadqiqot davomida epitet, metafora, o‘xshatish, jonlantirish, giperbola, takror, frazeologik birliklar va dialogik uslub unsurlarining tarjimada berilish xususiyatlari ko‘rib chiqildi. Tahlil natijasida stilistik vositalarni adekvat qayta yaratish tarjimaning badiiy qimmatı va ta’sirchanligini belgilovchi muhim omil ekanligi aniqlandi. Shuningdek, ayrim hollarda stilistik vositalarning to‘liq ekvivalent asosida emas, balki funksional muvofiqlik va kompensatsiya usuli yordamida berilishi tarjima amaliyotida samarali natija berishi asoslandi.

Kalit so‘zlar: badiiy tarjima, stilistik vosita, qayta yaratish, metafora, epitet, o‘xshatish, kompensatsiya, funksional muvofiqlik, “Harry Potter”, tarjimashunoslik.

Abstract: This article examines the problems of recreating stylistic devices in the Uzbek translation of J.K. Rowling’s Harry Potter. The study focuses on preserving the author’s style, rendering imagery, conveying emotional and expressive coloring, and adapting national-cultural features in literary translation. The analysis covers the translation of epithets, metaphors, similes, personification, hyperbole, repetition, phraseological units, and dialogic stylistic elements. The results show that the adequate recreation of stylistic devices is one of the key factors determining the artistic value and expressive power of a translation. It is also argued that in many cases stylistic effect is conveyed not through direct equivalence, but through functional correspondence and compensation.

Key words: literary translation, stylistic device, recreation, metaphor, epithet, simile, compensation, functional correspondence, Harry Potter, translation studies.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы воссоздания стилистических средств в узбекском переводе произведения Дж.К. Роулинг “Harry Potter”. В центре внимания находятся проблемы сохранения авторского стиля, передачи образности, эмоционально-экспрессивной окраски и адаптации национально-культурных особенностей в художественном переводе. В ходе исследования рассмотрены особенности передачи эпитетов, метафор, сравнений, олицетворения, гиперболы, повторов, фразеологических единиц и элементов диалогического стиля. В результате анализа установлено, что адекватное воссоздание стилистических средств является важным фактором художественной ценности и выразительности перевода. Кроме того, обосновано, что в ряде случаев эффективным способом передачи стилистики выступают не прямые эквиваленты, а функциональное соответствие и прием компенсации.

Ключевые слова: художественный перевод, стилистическое средство, воссоздание, метафора, эпитет, сравнение, компенсация, функциональное соответствие, “Harry Potter”, переводоведение.

KIRISH

Bugungi tarjimashunoslik fanida badiiy matn tarjimasi eng murakkab va ko‘p qatlamli tadqiqot yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Buning asosiy sababi shundaki, badiiy tarjima oddiy axborotni bir tildan ikkinchi tilga o‘tkazish jarayoni emas, balki muallifning estetik olamini, individual uslubini, tasviriy fikrlash tarzini, milliy-madaniy dunyoqarashini va badiiy ta’sir kuchini boshqa til vositalari yordamida qayta yaratish faoliyatidir [3; 5].

Badiiy asarda mazmun va shakl bir-biridan ajralmas birlikni tashkil etadi. Shu bois bunday matnı tarjima qilishda faqat voqealar ketma-ketligini yoki leksik ma’noni saqlash yetarli bo‘lmaydi. Asarning ichki musiqasi, ritmi, ekspressiv bo‘yoqdorligi, obrazlar tizimi va uslubiy ohangi ham tarjimada o‘z aksini topishi lozim [7; 8].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jahon adabiyotida keng shuhrat qozongan J.K. Rowlingning “Harry Potter” asarlari turkumi ana shunday murakkab badiiy tizimga ega asarlar sirasiga kiradi. Mazkur asar nafaqat syujetning qiziqarliligi, obrazlar tizimining boyligi va fantastik olamning mukammal qurilgani bilan, balki til va uslub jihatidan ham alohida e'tiborga loyiqdir ^[1].

Asarda muallif bolalar va o'smirlar auditoriyasiga mo'ljallangan sodda, ravon va jonli bayon usulini qo'llagan bo'lsa-da, uning matnida metaforik ifoda, epitet, o'xshatish, kinoya, jonlantirish, takror, giperbola, frazeologik birliklar va dialogik uslubning serqatlam namunalari ko'rish mumkin ^[9, c. 114; 10, c. 96]. Aynan mana shu stilistik vositalar asarning estetik qimmatini, hissiy ta'sirchanligini va muallif uslubining individualligini yuzaga chiqaradi.

“Harry Potter” asarining o'zbek tiliga tarjima qilinishi o'zbek kitobxonining jahon bolalar adabiyotining yirik namunalari bahramand bo'lishi uchun muhim madaniy hodisa bo'ldi. Biroq bunday asarni tarjima qilishda tarjimon oldida bir qator murakkab vazifalar paydo bo'ladi. Avvalo, ingliz tilidagi obrazli ifodalarni o'zbek tiliga tabiiy va ta'sirchan shaklda ko'chirish, so'ng muallif yaratgan sehri olamning til vositalari orqali hosil qilingan ruhini saqlash, shuningdek, har bir qahramon nutqining individual xususiyatlarini o'zbek tilida qayta ifodalash zarur bo'ladi ^[2, p. 84; 6, p. 132]. Bu jarayonda lingvistik moslikning o'zi yetarli emas, chunki stilistik vosita faqat til birligi emas, balki estetik-funksional birlik hamdir ^[4, p. 12].

Tarjimada stilistik vositalarni qayta yaratish muammosi ayniqsa badiiy matnning poetik tabiati bilan bog'liq bo'lib, u ko'pincha “ekvivalentlik” va “adekvatlik” masalalari bilan uzviy aloqada tahlil qilinadi ^[5; 7]. Agar informativ matnda asosiy maqsad ma'lumotni aniq va ravshan yetkazish bo'lsa, badiiy matnda ma'lumotdan tashqari his-tuyg'u, kayfiyat, baholash, obrazlilik va uslubiy ta'sirni ham tarjima qilish talab etiladi ^[3; 4]. Shu ma'noda, stilistik vositalarni qayta yaratish tarjimonning badiiy sezgirligi, matnning ichki mexanizmlarini anglay olishi va ikki tilning uslubiy imkoniyatlarini chuqur bilishiga bog'liq ^[11; 12].

Mazkur maqolada J.K. Rowlingning “Harry Potter” asarining o'zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish masalalari ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda asosan stilistik vositalarning nazariy mohiyati, epitetlarning tarjimada berilishi, tarjima jarayonida yuzaga keladigan semantik yo'qotish, uslubiy neytrallashtirish, kompensatsiya, funksional muvofiqlik va milliy-madaniy moslashtirish kabi hodisalar yoritiladi ^[2; 3; 8].

Mazkur maqolaning maqsadi “Harry Potter” asarining o'zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratishning asosiy xususiyatlari, muammolari va usullarini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun stilistik vositalarning nazariy mohiyati tahlil qilinadi, ularning badiiy matndagi vazifalari ochib beriladi, tarjimada qo'llanilgan usullar qiyosiy jihatdan baholanadi hamda stilistik adekvatlikka erishish yo'llari haqida xulosalar chiqariladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot badiiy tarjimini lingvostilistik va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda bir necha ilmiy metodlarning o'zaro uyg'un qo'llanilishiga tayanildi. Stilistik vositalarni tarjimada qayta yaratish masalasi birgina til birligini solishtirish bilan cheklanmaydi. U matnning umumiy estetik tuzilmasi, kontekstual ma'no, kommunikativ vazifa va o'quvchiga ko'rsatiladigan badiiy ta'sirni ham qamrab oladi ^[6, p. 44; 8, c. 57]. Shu sababli tadqiqotda kompleks yondashuv tanlandi.

Avvalo, qiyosiy-tavsifiy metod asosida original inglizcha matn va o'zbekcha tarjima matni o'zaro solishtirildi. Bu usul stilistik vositalarning shakli va mazmuniy jihatdan qay darajada mos tushishini aniqlash imkonini berdi. Qiyosiy tahlilda faqat alohida so'z yoki iboralar emas, balki ularning matn ichidagi vazifasi, boshqa birliklar bilan aloqasi va umumiy uslubiy fonni shakllantirishdagi o'rni ham e'tiborga olindi ^[3; 7]. Chunki badiiy matnda har bir stilistik vosita mustaqil emas, balki butun matnning uslubiy tizimiga bo'ysunadi ^[9, c. 87].

Kontekstual tahlil metodi orqali stilistik vositalarning aynan qaysi vaziyatda qo'llangani, ular qahramon xarakterini ochish, muhit yaratish, emotsional keskinlikni oshirish yoki voqeaga kinoyaviy tus berish kabi qanday funksiyalarni bajarayotgani aniqlandi. Bunda bir xil til birligi turli kontekstlarda turlicha stilistik vazifa bajarishi mumkinligi inobatga olindi ^[10, c. 141]. Demak, tarjimini baholashda formal moslikdan ko'ra kontekstual vazifa ko'proq ahamiyat kasb etadi.

Tarjimashunoslik tahlili doirasida ekvivalent tarjima, funksional muqobillik, kompensatsiya, konkretlashtirish, umumlashtirish, leksik almashtirish, sintaktik qayta qurish, semantik siljish va uslubiy moslashtirish kabi usullar kuzatildi ^[2, p. 96; 4, p. 27]. Bu yondashuv tarjimonning qaysi strategiyadan qachon va nima sababdan foydalanгани aniqlashga yordam berdi. Ayrim hollarda stilistik vosita to'g'ridan to'g'ri ekvivalent bilan berilgan bo'lsa, ayrim vaziyatlarda uning ta'sirini boshqa til birligi vositasida tiklashga harakat qilingan. Shunday qilib, metodologik yondashuv tarjima sifatini ko'p qatlamli mezon asosida baholashga imkon yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Badiiy matn tilining asosiy xususiyati uning ko'p qatlamlilik, obrazlilik va estetik yo'naltirilganligidir. Shu sababli badiiy asarni tarjima qilish lingvistik mazmunni ko'chirishdan ko'ra murakkabroq vazifani bajaradi. Unda muallifning estetik niyati, dunyoqarashi, obraz yaratish prinsipi va uslubiy tanlovi mujassam bo'ladi [5; 8]. Stilistik vositalar esa aynan shu estetik niyatni voqelantiruvchi asosiy ifoda birliklari hisoblanadi. Ular yordamida oddiy nominativ ma'no badiiy ma'noga aylanadi, voqelik hissiy va obrazli tarzda namoyon bo'ladi, qahramon nutqi individuallasadi, muhit va kayfiyat shakllanadi [9, c. 65; 10, c. 102].

Tarjimashunoslikda stilistik vositalarni qayta yaratish masalasi ko'pincha ekvivalentlik muammosi bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Biroq badiiy matn tarjimasida ekvivalentlikni faqat leksik-semantik muvofiqlik sifatida tushunish yetarli emas. Chunki bir tildagi metafora, epitet yoki frazeologik birlik boshqa tilda aynan shu shaklda mavjud bo'lmasligi mumkin [2; 3]. Shu bois badiiy tarjimada adekvatlik mezonini muhimroq bo'lib, u aslyatdagi badiiy funksiyani, estetik ta'sirni va uslubiy ohangni saqlab qolish bilan belgilanadi [4, p. 19; 7, c. 41]. Demak, stilistik vositalarni tarjima qilishda "nima deyilgan" degan savol bilan birga "qanday deyilgan" va "nima ta'sir uyg'otmoqda" degan savollar ham birdek ahamiyatga ega bo'ladi.

"Harry Potter" asari aynan shu nuqtai nazardan tarjima uchun boy material beradi. Asarda fantaziya janrining poetik xususiyatlari bolalar adabiyotiga xos soddalik va sarguzasht uslubi bilan uyg'unlashgan [1]. Muallif jiddiylilik va hazilni, qorong'ilik va nurli umidni, qo'rquv va hayratni bir matn ichida muvaffaqiyatli uyg'unlashtiradi. Bunday uslubiy ko'lam esa turli stilistik vositalar yordamida yuzaga keladi [9, c. 118].

Tarjimada ushbu stilistik qatlamlarni qayta yaratishning bir necha nazariy tamoyillari mavjud. Ulardan biri formal yaqinlikka asoslangan yondashuv bo'lib, bunda tarjimon imkon qadar asl birlikning tuzilishini saqlashga intiladi. Ikkinchi yondashuv funksional muvofiqlik bo'lib, unda tarjimon asl vositaning til shaklidan ko'ra uning estetik ta'sirini muhim deb biladi. Uchinchi tamoyil kompensatsiya bo'lib, bunda ma'lum bir joyda yo'qolgan uslubiy ta'sir matnning boshqa nuqtasida tiklanadi [3; 6; 8]. Aynan badiiy tarjimada ushbu uchala yondashuv o'zaro qorishib ketadi va tarjimon vaziyatga qarab eng mos usulni tanlaydi.

Nazariy jihatdan qaraganda, stilistik vositani tarjima qilishda uchta asosiy mezon ko'zda tutiladi. Birinchisi semantik mezon bo'lib, bunda vositaning ma'nosi, obraz asosi va assotsiativ maydoni hisobga olinadi. Ikkinchisi uslubiy mezon bo'lib, bunda vositaning matndagi emotsional-ekspressiv bo'yoqdorligi va janriy mosligi e'tiborga olinadi. Uchinchi mezon pragmatik mezon bo'lib, bunda o'quvchiga ko'rsatiladigan ta'sir va qabul qilish xususiyati tahlil qilinadi [5; 6]. Demak, stilistik vositani qayta yaratish bir vaqtning o'zida semantik, uslubiy va pragmatik moslikka erishishni nazarda tutadi.

Epitet badiiy matnning eng faol tasviriy vositalaridan biri bo'lib, u predmet, shaxs yoki hodisaning muayyan belgisini estetik jihatdan bo'rttirib ko'rsatishga xizmat qiladi. Epitet oddiy aniqlovchidan farqli ravishda nafaqat belgi bildiradi, balki baholash, munosabat, kayfiyat va tasviriy fonni ham ifodalaydi [9, c. 73]. "Harry Potter" asarida epitetlarning keng qo'llanishi muallifga fantaziya olamining jozibadorligini, makonning sirli yoki dahshatli tabiatini, qahramonlarning tashqi ko'rinishi va ichki kechinmalarini jonli ko'rsatish imkonini beradi [1].

Ingliz tilida epitetlar ko'pincha ixcham shaklda ifodalanadi. Biroq o'zbek tilida ularning ayni bo'yoqdorligini saqlash uchun ba'zan kengroq, batafsilroq ifoda talab etiladi. Bu esa tarjimonni ikki asosiy yo'ldan birini tanlashga undaydi. Birinchi yo'l - epitetni to'g'ridan to'g'ri leksik ekvivalent bilan berish. Ikkinchi yo'l - epitetni o'zbek tilining uslubiy me'yorlariga mos tarzda qayta qurish, ya'ni uning ma'nosini bir oz yoyish, kuchaytirish yoki sintaktik jihatdan moslashtirishdir [2, p. 77; 3, p. 58].

Epitetlarni tarjima qilishda muhim masalalardan biri ularning hissiy bo'yoqdorligini yo'qotib qo'ymaslikdir. Masalan, qorong'u muhitni ifodalovchi epitetlar faqat rang yoki holatni emas, balki qo'rquv, tahdid, sovuqlik va noaniqlikni ham anglatadi. Agar tarjimada bunday epitetlar neytral birliklarga almashtirilsa, matnning tasviriyliги susayadi, muallif yaratgan atmosfera kuchsizlashadi [10, c. 127]. Shuning uchun tarjimon epitetning lug'aviy ma'nosidan tashqari, uning emotsional yuklamasini ham hisobga olishi zarur [7, s. 96].

"Harry Potter" asarida epitetlar ko'pincha sehrli predmetlar, qorong'i yo'laklar, ulkan binolar, g'alati maxluqlar va g'ayrioddiy voqealarni tasvirlashda ishlatiladi. Bu esa tarjimada tasviriy va fantastik ruhni saqlashni talab qiladi. O'zbek tilida sifatlarning boy imkoniyati, shuningdek sifatlovchi so'z birikmalarining keng qo'llanishi tarjimonga muhim yordam beradi [11]. Ammo ayni paytda, haddan tashqari so'zma-so'zlik yoki ortiqcha bezakdorlik matnning tabiiy oqimini buzishi mumkin. Demak, epitetlarni tarjima qilishda ravonlik va tasviriylik o'rtasidagi muvozanatni topish muhimdir.

Epitetlarning yana bir xususiyati shundaki, ular ba'zan muallifning baholovchi pozitsiyasini yashirin holda ifodalaydi. Masalan, biror qahramonga nisbatan qo'llangan epitet uning salbiy yoki ijobiy talqinini kuchaytirishi mumkin. Tarjima jarayonida aynan shu baholovchi qatlamni yo'qotish qahramon obrazining ta'sir kuchini kamaytiradi. Shu bois epitetlarni tarjima qilishda ularning nafaqat predmetga, balki muallif nuqtayi nazariga aloqadorligini ham unutmaslik kerak [12].

Umuman olganda, "Harry Potter" asarining o'zbekcha tarjimasida epitetlarni qayta yaratish tarjimonning badiiy sezgirliги va uslubiy mahoratini talab qiladigan sohalardan biridir. Muvaffaqiyatli tarjimada epitetlar ori-

ginaldagi kayfiyatni, obrazning yorqinligini va tasvirning bo'yoqdorligini saqlaydi. Aksincha, sust yoki neytral tarjima matni oddiylashtirib yuboradi. Shu sababli epitetlar tarjimasida badiiy tarjima sifatini belgilovchi muhim mezonlardan biri sifatida qaralishi lozim^[2; 9].

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, "Harry Potter" asarining o'zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish bir qatlamli emas, balki murakkab va ko'p bosqichli jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Tarjimon bir tomondan original matnning estetik tabiatiga sodiq qolishi, ikkinchi tomondan esa tarjima matnining o'zbek kitobxon uchun ravon, tabiiy va hissiy jihatdan ta'sirchan chiqishini ta'minlashi lozim bo'ladi^[3; 8]. Aynan shu ikki talab o'rtasidagi muvozanat tarjima sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, epitetlar va umumiy stilistik qatlamlarni o'zbek tilining ifoda imkoniyatlari hisobiga nisbatan muvaffaqiyatli qayta yaratish mumkin. O'zbek tilidagi sifatlash tizimi, ta'kidlovchi vositalar va obrazli birikmalar bu jihatdan boy resursga ega^[11; 12]. Biroq badiiy vositalarning to'liq estetik yuklamasini saqlash uchun formal ekvivalentlikning o'zi yetarli emas. Ayniqsa, badiiy vosita o'zining ekspressiv va pragmatik vazifasi bilan muhim bo'lsa, uni so'zma-so'z tarjima qilish matnning ta'sirini pasaytiradi^[2, p. 91; 5].

Shu bois funksional muqobillik va kompensatsiya usullari alohida ahamiyat kasb etadi. Originaldagi obrazli ifoda aynan ko'chirilmasa ham, o'zbek tilidagi boshqa vosita yordamida uning kayfiyati, baholashi yoki hissiy kuchi tiklanishi mumkin^[4, p. 36; 6, p. 59]. Bu esa tarjimada ijodiy moslashtirishning muhimligini ko'rsatadi. Muhokama jarayonida yana bir muhim holat aniqlandi: stilistik vositaning muvaffaqiyatli tarjimasida alohida birlik darajasi-dagina emas, balki umumiy matn tizimida baholanishi kerak. Ba'zan bir ibora formal jihatdan originaldan uzoqlashgan bo'lsa-da, butun paragraf yoki epizodning estetik ta'siri saqlanib qolgan bo'ladi^[7, c. 88].

Umuman, olingan natijalar "Harry Potter" tarjimasida misolida stilistik vositalarni qayta yaratish tarjimonning leksik bilimidan ko'ra kengroq kompetensiyani talab qilishini ko'rsatadi. Bu kompetensiya tilning uslubiy imkoniyatlarini sezish, kontekstni to'g'ri talqin qilish, badiiy ta'sir mexanizmini tushunish va kerak bo'lganda ijodiy transformatsiyaga borishni o'z ichiga oladi. Shu sababli badiiy tarjima amaliyotida stilistik sezgirlik asosiy kasbiy sifat sifatida namoyon bo'ladi^[5; 8; 12].

XULOSA VA TAKLIFLAR

J.K. Rowlingning "Harry Potter" asarining o'zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish masalasi badiiy tarjimashunoslikning nazariy va amaliy jihatdan muhim yo'nalishlaridan biri ekanligi mazkur tadqiqot davomida yana bir bor tasdiqlandi. Asarda qo'llangan stilistik vositalar muallifning individual badiiy uslubini shakllantiruvchi asosiy birliklar sifatida xizmat qiladi. Shu bois ularni tarjimada to'g'ri qayta yaratish faqat tilshunoslik emas, balki estetik talqin masalasi hamdir^[3; 9].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, badiiy tarjimada formal moslik har doim ham yetakchi mezon bo'la olmaydi. Ko'p hollarda funksional-ekspressiv muvofiqlik, ya'ni asl matndagi badiiy ta'sir, obrazlilik va hissiy ohangni saqlash tarjimaning muvaffaqiyatini belgilaydi^[2; 4; 5]. Shu nuqtayi nazardan, tarjimonning vazifasi asl matndagi har bir stilistik vositani mexanik tarzda ko'chirish emas, balki uning badiiy vazifasini yangi til tizimida qayta qurishdan iboratdir^[7; 8].

Shuningdek, tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, "Harry Potter" singari fantastik asarlarda stilistik vositalarning roli yanada kuchliroq bo'ladi. Chunki fantaziya olamining ishonarliligi, qahramonlarning emotsional dunyosi va muhitning sirli tabiati ko'p jihatdan aynan tilning obrazli imkoniyatlari yordamida yaratiladi^[1; 10]. Agar tarjimada bu vositalar yetarli darajada qayta tiklanmasa, asarning estetik qimmatini va qabul kuchi sezilarli darajada kamayadi.

Mazkur tahlillar asosida quyidagi umumiy xulosaga kelish mumkin: "Harry Potter" asarining o'zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish badiiy adekvatlikka erishishning markaziy shartidir. Tarjimada muallif uslubini, obrazlilikni va emotsional-ekspressiv bo'yoqdorlikni saqlashga qaratilgan yondashuv eng samarali natija beradi. Shu bois kelgusida o'zbek tarjimashunosligida badiiy asarlarning stilistik qatlamini chuqurroq o'rganish va muayyan asarlar misolida qiyosiy tahlillarni kengaytirish maqsadga muvofiq bo'ladi^[11; 12].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Rowling J.K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. London: Bloomsbury Publishing, 1997. – 223 p.
2. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge, 2011. – 386 p.
3. Newmark P. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall, 1988. – 292 p.
4. Nida E.A., Taber C.R. The Theory and Practice of Translation. Leiden: E.J. Brill, 1969. – 218 p.
5. Bassnett S. Translation Studies. London: Routledge, 2014. – 176 p.
6. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. London: Routledge, 2016. – 394 p.
7. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва: Высшая школа, 1990. – 253 с.
8. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. Москва: Филология Три, 2002. – 416 с.
9. Гальперин И.П. Стилистика английского языка. Москва: Высшая школа, 1981. – 334 с.
10. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. Москва: Флинта, 2002. – 384 с.
11. Саломов Ф. Тил ва таржима. Тошкент: Fan, 1966. – 180 б.
12. Yo'ldoshev B. Badiiy matn lingvopoetikasi. Toshkent: Fan, 2008. – 272 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.